

The Contexts and Consequences of Child Marriage in Lorestan Province

Akbar Talebpour (Corresponding Author)

Associate Professor, Department of Social Sciences Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran\ a.talebpour@alzahra.ac.ir

Khadijeh Safiri

Professor, Department of Social Sciences Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran\ kh.safiri@alzahra.ac.ir

Fatemeh Tajipour

Master of Social Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran\ fatemeh.tajipour0051@gmail.com

Abstract

According to the most recent national census data from 2016, although the average age of marriage for girls in Iran is gradually increasing, early marriages remain significantly more prevalent in traditional communities. Such unions are widely considered a form of violence against children, often carrying both intended and unintended negative consequences. This qualitative study, grounded in Strauss and Corbin's version of grounded theory, investigates the phenomenon of child marriage in Lorestan Province. The primary aim is to identify the causes, contextual and intervening conditions, strategies, and consequences of child marriage based on the lived experiences of fifteen women who were all married before the age of 18. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed until theoretical saturation was reached. The findings yielded ten core categories: socio-cultural origin, economic hardship, patriarchy, unfulfilled aspirations, domestic violence, emotional isolation, deprivation, dissatisfaction with marital life, lack of mutual understanding, and traditional environmental norms. These factors collectively shape the emergence of child marriage and the loss of childhood. Major consequences identified include depression, social withdrawal, emotional divorce, early motherhood, family violence, infidelity, lack of marital commitment, suicidal ideation, and school dropout. The analysis highlights the role of structural inequalities- particularly cultural and economic -in perpetuating the phenomenon, portraying child marriage not as a conscious choice but as a passive response to restrictive and unequal social structures. Drawing on feminist theory, Erikson's psychosocial development model, gender socialization theory, and resource theory, the study calls for preventive policies rooted in public awareness, institutional support, and legal reform.

Keywords: Child marriage, Grounded theory, Gender-based violence, Lorestan, Lived experience

Social Problems of Iran

Journal, Vol. 16, No. 1, Sprig 2025, 161-194

Received: 27/11/2024 Accepted: 19/1/2025

ISSN: 2476-6933

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

Extended Abstract

1. Introduction

Child marriage remains one of the most persistent forms of gender-based violence and social inequality across the globe. According to global estimates, over 60 million girls have been subjected to early marriage, though prevalence rates vary widely by region. Africa has recorded the highest, and Western Europe the lowest, rates of child marriage. Despite a general global trend toward increased age at first marriage, early marriage continues to occur frequently in many countries, including Iran. National statistics indicate that around 3% of girls in Iran marry under the age of 15, and approximately 17% under the age of 18. According to the most recent data released by the Statistical Center of Iran, in 2021 alone, 9,753 girls between the ages of 10 and 14 were formally married. Notably, this figure reflects only registered marriages, excluding informal and customary unions that are common in rural and traditional contexts. Consequently, the true scale of child marriage in Iran is likely underreported.

Iran is one of the few countries where the legal minimum marriage age is still notably low; it ranks second globally after Guinea, with girls legally allowed to marry at age 13. In Lorestan province -a predominantly traditional and tribal region in western Iran- the prevalence of child marriage is considerably high. Census data from 2016 reveals that 2% of girls in Lorestan were married under the age of 14, while nearly 20% were married before reaching 18. These figures underscore the socio-cultural persistence of early marriage as a normative practice. Various factors contribute to this phenomenon, including conservative religious interpretations, patriarchal traditions, economic deprivation, lack of educational access, and social pressure. This study aims to explore the sociological dimensions of child marriage in Lorestan by examining the lived experiences of child brides. It focuses on identifying the causal factors, contextual and intervening conditions, coping strategies, and long-term consequences of child marriage, as understood through the narratives of women who were married before the age of 18.

2. Methodology

This research adopts a qualitative approach based on grounded theory methodology, specifically the Strauss and Corbin (1998) model, which allows for the emergence of theory grounded in the lived realities of participants. The sample consisted of 15 women from Lorestan who had been married before the age of 18. Participants were selected based on the UNICEF definition of child marriage, which includes all formal or informal marriages involving persons under the age of 18. Data were collected through semi-structured, in-depth interviews and continued until theoretical saturation was achieved—that is, until no new categories

The Contexts and Consequences of Child Marriage

or concepts emerged from the data. To ensure the credibility and trustworthiness of the findings, this study followed the criteria proposed by Lincoln and Guba (1985), including prolonged engagement, triangulation, member checks, and thick description. Interview data were transcribed, coded, and analyzed through iterative comparison. Emerging categories were revisited multiple times to refine their properties and dimensions. This back-and-forth process of constant comparison between raw data, emerging codes, and theoretical constructs helped the researchers develop a coherent and credible grounded theory. The data were coded and categorized along five dimensions, as recommended in the grounded theory paradigm model: (1) causal conditions, (2) contextual conditions, (3) intervening conditions, (4) action/interaction strategies, and (5) consequences. This structure allowed for a comprehensive analysis of how structural, cultural, and individual-level factors interrelate in shaping the phenomenon of child marriage in Lorestan.

3. Findings

The analysis yielded ten core categories: (1) social origin, (2) economic hardship, (3) patriarchy, (4) unfulfilled aspirations, (5) violence, (6) isolation and withdrawal, (7) deprivation, (8) marital dissatisfaction and deviant behaviors, (9) lack of mutual understanding in cohabitation, and (10) traditional environmental norms and customs.

Causal conditions included economic deprivation and low socio-cultural capital, which significantly limited life opportunities for young girls and made early marriage appear as a viable or even desirable option for families. From a theoretical perspective, these conditions align with resource theory and gender socialization theory, which posit that resource scarcity and gender-based expectations strongly shape individual behaviors and family decisions.

Contextual conditions included deep-rooted patriarchal structures, normalized domestic violence, and rigid gender norms. Within the context of Lorestan's tribal and traditional culture, daughters are often seen as economic and social burdens whose honor must be protected through early marriage. These findings resonate with feminist theory, which underscores how institutions such as the family perpetuate gender inequality and symbolic violence.

Intervening conditions included fear of "spoiling" a daughter's reputation, social pressure from extended family and community, and deterministic cultural norms. Many parents feared that delaying marriage could lead to their daughters remaining unmarried, thus risking social disgrace. These concerns reflect concepts in cultural determinism and symbolic interactionism, wherein individual choices are heavily shaped by social expectations and collective norms.

Strategies and coping mechanisms employed by child brides included emotional

withdrawal, suppression of desires, expressions of frustration through self-harm, and in some cases, infidelity or aggression. Such behaviors were attempts to reclaim agency or navigate marital dissatisfaction. These responses can be interpreted through Erikson's psychosocial development theory, which highlights the adverse effects of disrupted identity formation in adolescence, as well as feminist theories that frame such behaviors as survival strategies in oppressive settings. Consequences were both psychological and structural. They included depression, anxiety, emotional detachment, early motherhood, exposure to intimate partner violence, suicidal ideation, and educational discontinuation. In several cases, the participants reported replicating cycles of violence or deprivation in their interactions with their own children—an outcome that underscores the intergenerational transmission of trauma and inequality.

4. Conclusion

Child marriage in Lorestan is not merely a traditional practice but a structurally embedded phenomenon driven by a complex web of socio-economic, cultural, and political factors. Despite legal frameworks aimed at limiting early marriage, the persistence of child marriage reflects deeper issues: economic insecurity, patriarchal control, cultural determinism, and institutional neglect. The narratives of child brides reveal that such marriages are rarely voluntary or informed; rather, they are coerced arrangements shaped by poverty, gendered expectations, and cultural pressure. This research confirms that early marriage constitutes a form of structural violence against children, particularly girls. It deprives them of agency, interrupts their education, exposes them to trauma, and confines them to gendered roles that limit their development. Importantly, the study underscores that child marriage is not only a personal tragedy but a social phenomenon with far-reaching consequences for health, education, and gender equity.

To address the issue, a multifaceted strategy is needed—one that combines legislative reform with cultural transformation, economic empowerment, and institutional support. Legal mechanisms must be strengthened to raise the minimum age of marriage and penalize violations. Simultaneously, education systems should offer life-skills training, gender-sensitive curricula, and supportive environments for girls at risk. Social services and NGOs must provide counseling and economic support to vulnerable families to reduce their dependence on early marriage as a survival strategy. Finally, public discourse should be reshaped to challenge the normalization of child marriage. Media, religious leaders, educators, and policy-makers all have a role to play in shifting societal values toward protecting children's rights and ensuring equitable opportunities for all.

Keywords: Child marriage, Grounded theory, Gender-based violence, Lorestan, Lived experience

زمینه‌ها و پیامدهای کودک‌همسری در استان لرستان

اکبر طالب‌پور^۱ خدیجه سفیری^۲ فاطمه تاجی‌پور^۳

چکیده

بر اساس آخرین داده‌های سرشماری کشور در سال ۱۳۹۵، اگرچه سن ازدواج دختران عموماً در حال افزایش است، اما ازدواج‌های زودرس همچنان در جوامع سنتی با شیوع بیشتری مشاهده می‌شود. این‌گونه ازدواج‌ها، درواقع نوعی خشونت علیه کودکان محسوب می‌شوند که خواسته و ناخواسته پیامدهای نامطلوبی برای آن‌ها در پی دارد. پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و بهره‌گیری از نظریه زمینه‌ای (بر پایه رویکرد اشتراوس و کربین) به بررسی پدیده کودک‌همسری در استان لرستان پرداخته است. هدف اصلی، شناسایی علل، زمینه‌ها، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای این پدیده بر اساس تجربه زیسته ۱۵ زن بود که همگی پیش از ۱۸ سالگی ازدواج کرده بودند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساخت یافته گردآوری و تا اشباع نظری تحلیل شد. یافته‌ها شامل ۱۰ مقوله اصلی از جمله خاستگاه اجتماعی، شرایط بگرنج اقتصادی، مردسالاری، خشونت، آرزوهای ناتمام، گوشه‌گیری و انزوا، محرومیت، نارضایتی از زندگی و رفتارهای نامتعارف زناشویی، عدم تفاهم در زندگی مشترک و بافت فرهنگی یا شرایط محیطی و سنت‌ها بود که در به وجود آمدن پدیده کودک‌همسری و حسرت کودکی نقش دارند. پیامدهایی چون افسردگی و انزوای زوجین، خیانت و عدم تعهد به زندگی، طلاق عاطفی، کودک‌مادری، خشونت خانگی، اقدام به خودکشی و ترک تحصیل از نتایج عمده این پدیده هستند. تحلیل‌ها، ضمن تأکید بر نقش ساختارهای فرهنگی و اقتصادی نابرابر، نشان دادند که کودک‌همسری نه یک انتخاب آگاهانه، بلکه واکنشی منفعلانه به ساختارهای نابرابر و سنتی جامعه است. پژوهش با تکیه بر نظریه‌های فمینیستی، اریکسون، جامعه‌پذیری جنسیتی و منابع، بر لزوم سیاست‌گذاری مبتنی بر آگاهی‌بخشی، مداخله حمایتی و اصلاح قانون تأکید می‌کند.

کلیدواژگان: کودک‌همسری، نظریه زمینه‌ای، خشونت جنسیتی، لرستان، تجربه زیسته.

۱. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران / a.talebpour@alzahra.ac.ir (نویسنده مسئول)

۲. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران / kh.safiri@alzahra.ac.ir

۳. کارشناس ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران / fatemeh.tajipour0051@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۳۰

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال شانزدهم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۴، صفحات ۱۶۱ تا ۱۹۴

ISSN: 2476-6933

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

۱. مقدمه و بیان مسئله

ازدواج، به عنوان یکی از مهم ترین نهادهای اجتماعی، مرحله‌ای بنیادین در چرخه زندگی فردی و اجتماعی انسان به شمار می‌آید. تحقق یک ازدواج موفق، نیازمند برخورداری از آمادگی‌های مختلف در ابعاد روانی، عاطفی، اجتماعی، اقتصادی و جنسی است. چنین آمادگی‌هایی در سایه گذر از مراحل رشد، آموزش‌های بین فردی و دستیابی به حدی از خودآگاهی اجتماعی و هویتی به دست می‌آیند. از منظر حقوقی نیز، یکی از شرایط اساسی در عقد نکاح، اهلیت طرفین است؛ به عبارتی، زن و مرد باید از توانایی قانونی و عقلانی لازم برای ورود به زندگی مشترک برخوردار باشند. در قانون مدنی ایران، رسیدن به سن بلوغ و رشد به عنوان معیار اهلیت در نظر گرفته شده و سن قانونی ازدواج برای دختران به صورت حداقلی ۱۳ سال تمام تعیین گردیده است (صفایی و امامی، ۱۴۰۱).

در مقابل، پدیده کودک‌همسری (که به ازدواج افراد زیر ۱۸ سال اطلاق می‌شود)، افزون بر اینکه با اصول حقوق کودک و اسناد بین‌المللی در تعارض است، به عنوان شکلی از خشونت ساختاری، نقض حقوق بشر و بازتولیدکننده نابرابری‌های جنسیتی شناخته می‌شود. ازدواج زودهنگام مانعی جدی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار از جمله ریشه‌کنی فقر، ارتقای بهداشت، آموزش باکیفیت، برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان محسوب می‌شود. مطالعات جهانی نشان می‌دهند که همبستگی معناداری میان کودک‌همسری و آسیب‌های روانی، جسمانی، آموزشی، اجتماعی و اقتصادی برای دختران و خانواده‌های آنان وجود دارد (صندوق جمعیت سازمان ملل، ۲۰۱۲: ۱۵۳). در سطح فردی، این پدیده با مخاطراتی همچون حاملگی‌های ناخواسته، زایمان‌های زودرس، مرگ مادر و کودک، ترک تحصیل و وابستگی اقتصادی همراه است (یونیسف، ۲۰۲۲).

برآوردهای بین‌المللی حاکی از آن است که بیش از ۶۰ میلیون دختر در سراسر جهان درگیر کودک‌همسری هستند. البته نرخ شیوع این پدیده در کشورها متفاوت است؛ به طوری که آفریقا بالاترین و اروپای غربی پایین‌ترین آمارها را به خود اختصاص داده‌اند (احمدی، ۱۳۹۶). در ایران نیز، علی‌رغم روند کلی افزایش سن ازدواج، همچنان موارد فراوانی از ازدواج‌های زودرس گزارش می‌شود. طبق آمار صندوق جمعیت سازمان ملل، حدود ۳ درصد از دختران ایرانی زیر سن ۱۵ سال و ۱۷ درصد زیر سن ۱۸ سال ازدواج می‌کنند

1. United Nations Population Fund

2. Unicef

(صندوق جمعیت سازمان ملل، ۲۰۲۲: ۱۵۱). همچنین، طبق آمار رسمی مرکز آمار ایران، در بهار ۱۴۰۰ تعداد ۹۷۵۳ مورد ازدواج ثبت شده مربوط به دختران ۱۰ تا ۱۴ ساله بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل، رشدی معادل ۳۲ درصد را نشان می‌دهد. این ارقام، به‌ویژه با در نظر گرفتن آن‌که بسیاری از ازدواج‌های زودرس ثبت رسمی نمی‌شوند، از واقعیت موجود نیز کمترند و وضعیت هشداردهنده‌ای را نمایان می‌کنند. ایران، پس از گینه با حداقل سن قانونی ۱۲ سال، در رتبه دوم جهان قرار دارد و با تعیین حداقل سن ۱۳ سال برای ازدواج، هنوز فاصله قابل توجهی با استانداردهای حقوق بشری دارد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۳).

در استان لرستان نیز که ساختارهای فرهنگی و اجتماعی به شدت سنتی و قبیله‌ای هستند، نرخ کودک‌همسری نگران‌کننده است. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، دو درصد از دختران این استان پیش از ۱۴ سالگی و حدود ۲۰ درصد پیش از ۱۸ سالگی ازدواج کرده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶). عوامل متعددی در شکل‌گیری این پدیده در لرستان نقش دارند؛ از جمله باورهای دینی و قومی، ساختار مردسالارانه خانواده، فقر اقتصادی، فشارهای اجتماعی، ضعف نهادهای حمایتی و فقدان آموزش‌های جنسیتی. در بسیاری از موارد، خانواده‌ها با انگیزه‌هایی چون کاهش بار مالی، صیانت از آبرو و ترس از «ترشیدگی»، دختران خود را در سنین پایین به عقد درمی‌آورند. این امر، در بستر بافتی که نهادهای مدنی و قانونی ضعیف‌اند، به مسئله‌ای چندبعدی و ساختاری بدل شده است.

از منظر جامعه‌شناختی، پدیده کودک‌همسری نه تنها بیانگر کنش‌های فردی یا انتخاب‌های فرهنگی خانواده‌هاست، بلکه بازتابی از ساختارهای کلان نابرابری جنسیتی، فقر نهادی و ضعف سیاست‌گذاری در حوزه حمایت از کودکان و نوجوانان به شمار می‌رود. این پدیده در عین حال، بازتولیدگر آسیب‌های اجتماعی همچون کودک‌مادری، خشونت خانگی، ترک تحصیل، افسردگی و طلاق عاطفی است و بر چرخه فقر و عقب ماندگی در جامعه می‌افزاید.

با توجه به وضعیت موجود، شناخت زمینه‌ها، علل و پیامدهای کودک‌همسری از منظر تجربه زیسته دخترانی که در این وضعیت قرار گرفته‌اند، می‌تواند دیدگاهی عمیق‌تر، واقع‌گرایانه‌تر و کمتر کلیشه‌ای به دست دهد. خلأ موجود در تحلیل‌های بومی‌نگر، تأکید بر دیدگاه‌های سیاست‌زده یا انتزاعی در پژوهش‌های پیشین و ضرورت طراحی مداخلات مؤثر اجتماعی، موجب شد تا پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و نظریه زمینه‌ای، به بررسی این پدیده در استان لرستان بپردازد.

هدف این مطالعه، واکاوی علل، زمینه‌ها، شرایط مداخله‌گر، راهبردهای کنشگران و پیامدهای کودک‌همسری از خلال روایت‌های شخصی ۱۵ زن لرستانی است که پیش از ۱۸ سالگی ازدواج کرده‌اند.

۲. چهارچوب مفهومی

برای تبیین پدیده کودک‌همسری و درک علل، زمینه‌ها و پیامدهای آن، از مجموعه‌ای از نظریه‌های جامعه‌شناختی بهره گرفته شده است. این نظریه‌ها هرکدام با تمرکز بر ابعادی خاص، درک چندسطحی از پدیده را ممکن می‌سازند. یکی از این نظریه‌ها، **نظریه مدرنیزاسیون** است که ویلیام گود^۱ از پیشگامان آن به شمار می‌رود. بر اساس این نظریه، میزان مدرنیته یک جامعه تأثیر مستقیمی بر سن ازدواج دارد. در جوامع شهری، توسعه یافته و دارای فرصت‌های آموزشی و شغلی، ازدواج معمولاً با تأخیر صورت می‌گیرد؛ درحالی‌که در جوامع کمتر توسعه یافته و روستایی، ازدواج زودهنگام شایع‌تر است. افرادی که از سطح بالایی از شهرنشینی و فرصت‌های تحصیلی و شغلی برخوردارند، نسبت به مناطق کمتر توسعه یافته و روستایی، ازدواج‌هایی با تأخیر بیشتر دارند و این در حالی است که در مناطق کمتر توسعه یافته شاهد پدیده پیش‌رسی ازدواج هستیم (نیلسون، ۲۰۰۴: ۱۴).

مدرنیزاسیون تأثیرات وسیعی بر ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه بر جای می‌گذارد. مدرنیزاسیون در سطوح فردی و اجتماعی بر روی زمان ازدواج تأثیر می‌گذارد. در میان مهم‌ترین مؤلفه‌های مدرنیزاسیون می‌توان به گسترش فرصت‌های تحصیلی، تغییرات در نیروی کار و فعالیت‌های شغلی، اشتغال زنان و شهرنشینی اشاره کرد. افرادی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند به دلیل شیوه‌های زندگی متفاوت و نیز کنترل اجتماعی ضعیف‌تر نسبت به مناطق روستایی، ازدواجشان با تأخیر بیشتری صورت می‌گیرد (آستین‌فشان، ۱۳۹۸: ۱۵).

نظریه تبادلی بارتز و نای^۲ (۱۹۷۰) که بر پایه قضایای هومنز شکل گرفته، ازدواج را در چهارچوب هزینه-فایده تحلیل می‌کند. این نظریه دو دسته عامل را در ازدواج زودهنگام مؤثر می‌داند: اول، عواملی که ازدواج را رضایت‌بخش‌تر از مجرد نشان می‌دهند؛ دوم، عواملی

1. Good

2. Nilsoun

3. Brtez & Nai

که ازدواج را در مقایسه با سایر گزینه‌های نامطلوب، انتخابی نسبتاً مطلوب جلوه می‌دهند. هنگامی که رضایت مورد انتظار از ازدواج بیش از رضایت موجود در وضعیت فعلی باشد، احتمال وقوع ازدواج زودرس افزایش می‌یابد (کنعانی، ۱۳۸۵).

از سوی دیگر، **نظریه جامعه‌پذیری جنسیتی** که در ادبیات فمینیستی برجسته است، نشان می‌دهد که از دوران کودکی، نقش‌های جنسیتی به شکلی نابرابر در ذهن دختران و پسران نهادینه می‌شود. فمینیست‌ها برای توضیح نقش جامعه‌پذیری نقش‌ها، از نقش ایدئولوژی خانه‌نشینی یاد کرده‌اند. از نظر آن‌ها، تأکید بر این که جایگاه زنان در خانه باشد، محور اصلی ایدئولوژی خانه‌نشینی را تشکیل می‌دهد. آن‌ها بر این عقیده‌اند که دستگاه‌های ایدئولوژیک و به بیان دیگر مجاری جامعه‌پذیری مانند خانواده، مدرسه و رسانه‌ها، در تثبیت این ایدئولوژی نقش داشته‌اند؛ بدین صورت که از کودکی به دختران آموزش داده می‌شود مطیع، کم‌رو و مهربان باشند و هرچه می‌خواهند با کم‌رویی به دست آورند و نه با پرخاش جویی؛ درحالی که از پسران انتظار می‌رود فعال، قاطع و سلطه‌گر باشند. حتی اسباب‌بازی‌هایی که برای هر دو جنس خریداری می‌شده باهم متفاوت بوده و به گونه‌ای آینده نقش‌هایشان را برایشان مشخص می‌کرده‌اند (ریتزر، ۱۳۹۳؛ مطیع، ۱۳۷۸).

فمینیست‌ها مانند دیگران ارضای نیازهای عاطفی را یکی از آرمان‌های اساسی خانواده می‌دانند، اما آنچه آنان را واداشته است از این کارکرد خانواده استفاده کنند این است که این کارکرد و آرمان برای زن و مرد به‌طور یکسان تأمین نمی‌شود. فمینیست‌ها از این که ارضای تمایلات جنسی همچنان برحسب معیارهای مردانه تعریف می‌شود و محرک جنسی مرد قوی‌تر از محرک جنسی زن فرض می‌شود، گلایه می‌کنند. این پیش‌فرض‌ها، عاملی برای توجیه هنجارهای متفاوت زن و مرد در تمایلات جنسی می‌گردند؛ مثل این که از مردان انتظار می‌رود آغازگر باشند و از زنان انتظار می‌رود کنش‌پذیر باشند (گرت، ۱۳۸۰: ۲۵). واقعیت تلخ این است که خشونت خانگی بخشی از تجربه تلخ بسیاری از زنان است و دلیل اصلی این خشونت، ساختار اقتدار پدرسالارانه در جامعه است و نهاد خانواده بر اساس نابرابری‌های اجتماعی و استثمار زنان و کودکان بنا شده است (اعزازی، ۱۳۸۳).

نظریه انتخاب عقلانی نیز با مفروض گرفتن کنشگران هدفمند و سودمحور، ازدواج زودرس را به عنوان راهبردی عقلانی در شرایط کمبود منابع تفسیر می‌کند. افراد در جوامعی که منابع محدود دارند، ممکن است ازدواج زودرس را به عنوان راهی برای کاهش هزینه فرصت، افزایش امنیت اقتصادی یا کسب شأن اجتماعی انتخاب کنند. با در نظر گرفتن محدودیت

منابع و نهادهای فرهنگی/قانونی، انتخاب ازدواج زودرس می‌تواند واکنشی منطقی به شرایط ساختاری باشد (تیلور و همکاران، ۲۰۲۰).

از منظر روان‌شناختی، نظریه رشد روانی-اجتماعی اریکسون^۱ چهارچوبی منسجم برای تحلیل پیامدهای کودک‌همسری فراهم می‌کند. این نظریه رشد شخصیت را در هشت مرحله توضیح می‌دهد که از کودکی تا کهن سالی را در برمی‌گیرند (اریکسون، ۱۹۸۰: ۱۳۲). بر اساس این نظریه، مرحله پنجم به بعد مربوط به دوران نوجوانی و پس‌از آن می‌شود. مرحله پنجم نظریه رشد روانی-اجتماعی با عنوان هویت در برابر گم‌گشتگی است که در مورد دوران نوجوانی بحث می‌کند؛ دورانی که در آن کودکان به کشف استقلال خود می‌پردازند و به عبارت دیگر خود را حس می‌کنند. آن‌هایی که از طریق کاوش‌های شخصی، تشویق و پشتیبانی مناسبی دریافت کنند، این مرحله را با حس استقلال و کنترل و نیز حس قوی نسبت به خود پشت سر می‌گذرانند و کسانی که نسبت به باورها و تمایلات خود نامطمئن بمانند، درباره خود و آینده نیز نامطمئن و گم‌گشته خواهند بود. هر مرحله بر پایه مهارت‌های یادگرفته‌شده در مراحل قبل بنا می‌شود. اریکسون عقیده داشت که حس قوی هویت شخصی برای ایجاد روابط صمیمانه و همراه با تعلق خاطر در دوران بزرگ سالی اهمیت دارد.

مرحله ششم نظریه رشد روانی-اجتماعی اریکسون با عنوان «تعلق در برابر انزوا»، در مورد دوران اولیه بزرگ سالی بحث می‌کند؛ یعنی زمانی که افراد به کشف روابط شخصی می‌پردازند. اریکسون عقیده داشت که برقرارکردن روابط نزدیک و متعهدانه با دیگران ضرورت دارد. کسانی که در این مرحله موفق باشند، روابط مطمئن و متعهدانه‌ای را به وجود خواهند آورد. مطالعات نشان داده است کسانی که حس ضعیفی نسبت به خود دارند، در روابطشان نیز تمایل به تعهدپذیری کمتری دارند و بیشتر در معرض انزوای عاطفی، تنهایی و افسردگی قرار دارند.

مرحله هفتم نظریه رشد روانی-اجتماعی، فعالیت در برابر رکود در دوره بزرگ سالی است؛ دوره‌ای که ما به ساختن زندگی خود ادامه می‌دهیم و تمرکزمان بر شغل و خانواده قرار دارد. کسانی که در این مرحله موفق باشند، حس خواهند کرد که از طریق فعال بودن در خانه و اجتماع خود، در کار جهان مشارکت دارند. آن‌هایی که در به‌دست‌آوردن این مهارت ناموفق باشند، حس غیرفعال بودن، رکود و درگیرنبودن در کار دنیا را پیدا خواهند کرد. مرحله هشتم، یکپارچگی در برابر ناامیدی مربوط به دوره کهن سالی است و بر بازتاب فعالیت‌های گذشته

1. Erikson

تمرکز دارد. آن‌هایی که در این مرحله ناموفق هستند، حس خواهند کرد که زندگی‌شان تلف شده است و برگزیده افسوس خواهند خورد. در این حالت است که فرد با حس ناامیدی و ناخشنودی روبه‌رو خواهد شد. کسانی که از دستاوردهای گذشته خود در زندگی احساس غرور داشته باشند، حس یکپارچگی، درستی و تشخیص خواهند کرد. آن‌ها با موفقیت پشت سر گذاشتن این مرحله یعنی نگاه به گذشته با اندکی تأسف و احساس رضایت کلی، حس درونی خوبی پیدا می‌کنند.

بر اساس نظر اریکسون، ازدواج کودکان باعث اختلال در مراحل رشد روانی-اجتماعی می‌گردد و کودک را بدون گذراندن مرحله پنجم یعنی دوران نوجوانی تا انتهای دوران کهن سالی دچار سرگشتگی، بی‌هویتی، انزوای عاطفی و اجتماعی، ناامیدی، ناخشنودی و افسوس خواهد کرد (اریکسون، ۱۹۸۰). ازدواج کودکان در سنین پایین مراحل رشد، او را دچار اختلال می‌کند؛ درواقع به یک باره و درحالی که هیچ‌گونه تجربه‌ای از نوجوانی و جوانی ندارد، از مرحله کودکی به بزرگ سالی وارد می‌شود و در مراحل پایانی و مرحله هشتم حس یأس و ناامیدی و سرگشتگی همراه با نارضایتی و انزوای عاطفی را تجربه می‌کند.

نظریه منابع که توسط بلاد و ولف^۱ مطرح شده، به روابط قدرت درون خانواده می‌پردازد. منظور از منبع، هر نوع خصوصیت یا وضع و دارایی است که امکان تأثیرگذاری دارنده آن را بر شخصی و گروه دیگر افزایش دهد (لاجوردی، ۱۳۷۶: ۱۶). نظریه منابع بر سه فرض عمده استوار است: نخست، این که هر فرد در تلاش است تا نیازهای خود را رفع کند و به هدف برسد؛ دوم، این که اغلب نیازهای افراد از طریق تعاملات اجتماعی با سایر افراد یا گروه‌ها برآورده می‌شود؛ سوم، این که طی این تعاملات یک مبادله مستمر منابع و امکانات وجود دارد که به رفع نیازهای فرد کمک می‌کند و در دستیابی به اهداف فرد یا گروه تأثیر دارد.

ایده اصلی در این دیدگاه این است که یک فرد منابع و امکاناتی در اختیار دارد که برای فرد دیگر جهت رسیدن به اهداف نیازها و تمایلات و علاقه‌اش ضروری است (ابوت و والاس،^۲ ۱۳۸۳: ۱۳۰). قدرت تصمیم‌گیری هر یک از زوجین رابطه مستقیمی با میزان مشارکتی دارد که هر یک در تأمین نیازهای یکدیگر دارند. بلاد و ولف بر این عقیده‌اند که تعادل قدرت بین زن و مرد تا حدی از نقش‌های ازدواج تأثیر می‌پذیرد و دو عامل در تعادل قدرت تأثیر عمده‌ای دارند: (۱) فرد تحصیل کرده و (۲) فرد بزرگ‌تر. فردی که تحصیلات بیشتری دارد،

1. Bellud & Wolf

2. About & wallas

بر همسرش مسلط می‌شود؛ به‌ویژه زمانی که یکی از زوجین تحصیلات دانشگاهی داشته باشد و دیگری نه. اگرچه اختلاف در تحصیلات دارای اهمیت است، اما تفاوت سنی از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ مثلاً اینکه شوهر هفت سال از زن بزرگ‌تر باشد، تفاوتی معنادار است و در درازمدت زن وابسته‌تر مرد می‌شود (بلاد، ۱۹۶۴).

به‌طورکلی و با توجه به مسئله اصلی پژوهش، مطالعاتی که در زمینه ازدواج دختران در سنین پایین صورت گرفته است، چه به صورت کمی و چه به صورت کیفی، به همه جوانب پدیده مذکور توجه نکرده و قطعاً جنبه‌هایی از آن مورد غفلت واقع شده است که نیاز به تحقیق و شناخت بیشتری دارد.

با مطالعه مفاهیم حساس نظری مرتبط با این موضوع، چند نکته حائز اهمیت است: نخست، این‌که پدیده موردبحث بیشتر در بین کودکان همسران مناطق کمترتوسعه‌یافته و کشورهای درحال توسعه اتفاق افتاده است؛ همان سرزمین‌هایی که مطالعات اندکی در زمینه عواقب کودک همسری صورت گرفته است. دوم، این‌که قوانین وضع شده برای پیشگیری از این پدیده بیشتر جنبه بازدارندگی داشته و کمک چندانی به بهبود وضعیت نکرده است. علاوه بر این‌ها، هرکدام از نظریه‌ها و دیدگاه‌ها از زاویه‌ای متمایز به آن پرداخته‌اند، لذا نمی‌توان به دیدگاهی واحد که تمام ابعاد پدیده را تبیین کند، رسید. کارکردگرایان نگرش مثبت‌تری به این قضیه دارند و در مقابل تضادگرایان و فمینیست‌ها خانواده را همچون صحنه‌ای نابرابر در نظر می‌گیرند که در آن زنان تحت سلطه مردان قرار دارند و همچنان به آن‌ها ظلم می‌شود. با عنایت به نکات پیش گفته، مطالعه موضوع از منظر خود کودک همسران اهمیت دوچندانی دارد که در تحقیق حاضر مورد توجه قرار گرفته است.

۳. پیشینه تجربی

پدیده ازدواج کودکان در ایران سابقه‌ای دیرینه دارد و شواهد آن را می‌توان در متون ادبی، متون فقهی، تاریخ اجتماعی و همچنین در سفرنامه‌های سیاحان اروپایی جست‌وجو کرد. برای نمونه، ژوزف آرتور دو گوینیو^۱ فیلسوف و نویسنده فرانسوی، در کتاب «سه سال در آسیا» به مسئله ازدواج زود هنگام در ایران اشاره می‌کند و می‌نویسد: «در ایران، برای پسری که در سن ۷ یا ۸ سالگی است، دختری را به‌عنوان نامزد انتخاب می‌کنند که قرار است در

1. Joseph Arthur de Gobineau

آینده با او ازدواج کند. زنان ایرانی بسیار زود ازدواج می‌کنند و نامزدها معمولاً جوان هستند» (هوشنگ مهدوی، ۱۳۸۳). همچنین، سِر اوستن هنری لایارد در اثر خود با عنوان «سفرنامه لایارد یا ماجراهای اولیه در ایران» از رواج ازدواج در سنین پایین در میان قوم بختیاری سخن می‌گوید و اظهار می‌دارد: «در میان بختیاری‌ها، مانند سایر مردم خاورزمین، ازدواج در سنین پایین معمول است؛ پسرها اغلب در سن ۱۴ یا ۱۵ سالگی و دخترها در ۱۲ سالگی یا پیش‌تر ازدواج می‌کنند» (امیری، ۱۳۶۷).

علاوه بر مستندات تاریخی، روایت‌های شفاهی مادر بزرگ‌ها و نسل‌های پیشین نیز حکایت از این دارد که در میان اقوام مختلف ایرانی، به‌ویژه قوم لُر، ازدواج در سنین پایین بخشی جدانشدنی از الزامات اجتماعی بوده است. در این بافت، خانواده‌ها فرزندان خود را نه تنها در کودکی به ازدواج مجبور می‌کردند، بلکه در همان سنین نیز از آن‌ها انتظار فرزندآوری داشتند. علی‌رغم روند توسعه و مدرن‌سازی در دهه‌های اخیر، این الگوهای فرهنگی و خانوادگی همچنان در برخی مناطق کشور استمرار دارند و نیازمند تحلیل‌های عمیق جامعه‌شناختی هستند.

مطالعات معاصر در سطح ملی نیز به ابعاد مختلف این پدیده پرداخته‌اند. سلحشور و حبیب‌پورگتابی (۱۴۰۱) با تمرکز بر ساختارهای نابرابر اجتماعی، به این نتیجه رسیدند که فقر اقتصادی، فقر فرهنگی-آموزشی، تبعیض جنسیتی و ناپایداری خانوادگی از عوامل علی کودک‌همسری هستند. در این بین، شرایط مداخله‌گر (فقر زنان سرپرست خانوار و چهره زنانه فقر) و شرایط بافتی (فقر شهری، زیست مکان ناامن و مردسالاری هنجاری) نیز ازدواج کودکان را زمینه‌سازی و تسهیل می‌کنند.

در مطالعه‌ای کیفی توسط حاجیلو و همکاران (۱۴۰۰) با مشارکت ۲۱ زن در تبریز، عواملی مانند بلوغ زودرس، تعصبات مذهبی، پدرخواندگی، مردسالاری، زندگی با پدر و مادر ناتنی و فشارهای اجتماعی، مهم‌ترین زمینه‌های وقوع کودک‌همسری معرفی شدند. یافته‌های خضری و همکاران (۱۴۰۰) نیز نشان داد که فقر خانواده‌ها، رسوم و باورهای محلی، مشروعیت قانونی، خانواده‌های ازهم‌گسیخته، ترس از عدم ازدواج، هنجار پاک دامنی و فشار اجتماعی از دلایل اصلی ازدواج کودکان هستند. ازدواج برای این زنان پیامدهای منفی همچون ترک تحصیل، بارداری ناخواسته، درد شدید به هنگام زایمان، سقط جنین، فرار از منزل، طلاق و کودک بیوگی و اقدام به خودکشی را به همراه داشته است.

نتایج مطالعه اسدپور (۱۳۹۹) نشان داد که تفاوت‌های فاحشی بین دو گروه کودک همسران فعلی و کودک همسرانی که اکنون در سنین ۱۸ تا ۳۵ سال دارند از نظر درک مفهوم ازدواج، علل، استراتژی‌ها و پیامدهای ازدواج در دوران کودکی وجود دارد. نظام اسلامی (۱۳۹۹) نیز در مطالعه خود نشان داد که شرایط محیطی و سنت‌ها، شرایط خانوادگی، اجبار و عدم قدرت دختران و نبود بلوغ فکری در دختران از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری پدیده کودک همسری در شهر بروجرد هستند. همچنین، عوامل زمینه‌ای شامل مردسالاری و خشونت، فشار مالی و عدم پذیرش مسئولیت از طرف مردان و خیانت و عدم تعهد به خانواده در وقوع پدیده کودک همسری تأثیر بسزایی دارند.

یافته‌های همتی (۱۳۹۸) حاکی از این بود که تجارب زیسته زنان از ازدواج زودهنگام دارای مقولات تفسیری بر ساخت زنانگی، مردانگی هژمونیک، تصور کودکی و تجربه جنسی و بلوغ و وضعیت اقتصادی و معیشت خانواده است. همچنین، استراتژی کودک همسران بلوچ در برابر ازدواج زودهنگام، سازش و پذیرش وضعیت موجود و توجیه و شورش است، درحالی‌که استراتژی کودک همسران تهرانی، سازش، خیانت به رابطه زناشویی و یا اقدام به خودکشی است. یافته‌های خواجه‌وی (۱۳۹۸) نشان داد که سنت‌ها و باورهای قومی و مذهبی، مردسالاری و تصمیم‌گیری بزرگ‌ترها در امر ازدواج، عدم حمایت خانواده‌ها از دختران و محرومیت خانوادگی باعث ازدواج زودهنگام کودکان در این منطقه شده است. همچنین، شرایط زمینه‌ای شامل هنجارهای فرهنگی محل سکونت و نابرابری جنسیتی این پدیده را تشدید کرده و سلامتی جسمی و روانی کودک را به مخاطره می‌اندازد.

یافته‌های شریفی (۱۳۹۷) حاکی از آن بود که علل فرهنگی، اختلالات روانی والدین، تک‌والدی بودن کودک و فقر و محرومیت مهم‌ترین علل به وجود آمدن این نوع ازدواج‌ها به شمار می‌روند. همچنین، بالا رفتن سطح تحصیلات دختران و اشتغال آن‌ها و بالا رفتن آگاهی کلی جامعه نسبت به این موضوع، می‌تواند در جهت بهبود سلامت زنان و کودکان مفید واقع شود.

بر اساس نتایج پژوهش احمدی (۱۳۹۶)، مهم‌ترین عوامل کودک همسری، قدرت، سنت‌ها و هنجارهای اجتماعی و کم‌سوادی است که از مباحث دینی برای مشروعیت بخشیدن به آن استفاده می‌شود. همچنین، ازدواج‌هایی از این دست منجر به افزایش میزان طلاق، خودکشی و آسیب‌های جسمی، جنسی و روحی و همچنین تداوم تله فقر در بین این خانواده‌ها می‌شود.

در سطح بین‌المللی نیز یافته‌های مشابهی وجود دارد. سیف^۱ و دیگران (۲۰۲۰) نشان دادند که تجاوز به دختران یکی از عوامل ازدواج زودهنگام آنان است، چراکه اجتماع آنان را وادار می‌کند با فرد متجاوز ازدواج کنند و این زنان در زندگی در معرض رابطه جنسی اجباری قرار دارند. تای^۲ و همکاران (۲۰۱۹) نشان داده‌اند افرادی که زود ازدواج می‌کنند، متعلق به خانواده‌های با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین هستند و ازدواج زودرس برای آنان به معنای به عهده گرفتن مسئولیت‌های بزرگ‌سالان در شرایط محرومیت و زایمان در سن کودکی است.

مطالعات تیلور^۳ و همکاران (۲۰۱۹) در سه کشور برزیل، گواتمالا و هندوراس نشان داد که هنجارهای اجتماعی در پذیرش دختران و مشارکت‌های آن‌ها در سازمان‌های مخالف کودک‌همسری تأثیرگذار است. نتایج مطالعه پینستو پائل^۴ (۲۰۱۹) در هند نشان داد که آموزش و فقر، دو عامل مهم و اساسی در ازدواج کودکان دختر هندی است. همچنین، ازدواج در سنین کودکی در بین دخترانی که سواد چندانی ندارند بیشتر است و با افزایش تحصیلات، سن ازدواج دختران نیز بالا می‌رود و با افزایش فرصت‌های تحصیلی و آموزشی و همچنین حمایت‌های مالی دختران در خانواده‌های فقیر، ازدواج‌های زودهنگام به کمترین حد خود می‌رسد.

هاچکس^۵ و همکاران (۲۰۱۶) در صربستان نشان دادند که ازدواج در سن پایین بیشتر در بین کودکان مناطقی همچون منطقه روما اتفاق می‌افتد که سطح تحصیلات پایین‌تری نسبت به سایر مناطق دارند. مطالعه سگال^۶ و دیگران (۲۰۱۵) نشان داد که کودک‌همسران ازدواج را به مثابه دستیابی به آزادی و عشق در چهارچوبی که به آنان احترام گذاشته شود و همچنین فرار از مشکلات خانواده و فقر تصور می‌کنند، اما روایت آنان بعد از ازدواج نشان‌دهنده بهای سنگینی است که بابت ازدواج در سن کودکی پرداخته‌اند.

پژوهش زکی و هاج^۷ (۲۰۱۵) نشان داد که در جوامع سنتی سن ازدواج دختران با کیفیت باروری آن‌ها ارتباط مستقیمی دارد؛ به این صورت که هرچه سن ازدواج دختران پایین باشد،

1. Seff

2. Tai

3. Taylor

4. Pinestou Pael

5. Hajeks

6. Segal

7. Zaki & Haj

از توانایی باروری بالاتری برخوردار هستند. بر اساس نتایج این تحقیق، مواردی همچون کم‌سوادی، بارداری در سن کم، طلاق زودهنگام و مشکلات سلامتی و مطروودسازی از پیامدهای کودک‌همسری است. ارولکار^۱ (۲۰۱۳) در اتیوپی نشان داد که دختران هیچ نقشی در تصمیم‌گیری ازدواج ندارند و خانواده‌ها برای آن‌ها تصمیم می‌گیرند. بر اساس نتایج این تحقیق، راه حل بالا بردن سن ازدواج دختران اتیوپی، افزایش سطح تحصیلات دختران روستایی و افزایش اطلاعات و آگاهی خانواده‌هاست. همچنین مطالعات اوایاما و یاماوچی^۲ در بین قوم مالایی نیز نتایج مشابهی در برداشت.

جمع‌بندی پیشینه داخلی و خارجی موضوع مورد مطالعه نشان‌دهنده چندین موضوع است: نخست، این که با توجه به حوزه مورد مطالعه، همچنان نیاز به انجام کارهای بسیار بیشتری وجود دارد تا در اثر تضارب آرای متفکران، تصمیمات بهتری در این زمینه اتخاذ شود. از این رو، نیاز به پژوهش‌های بومی‌نگر^۳ که تجربه زیسته و صدای کودک‌همسران را بازتاب دهند، کاملاً محسوس است؛ دوم، این که در مطالعات مورد بررسی، استان لرستان علی‌رغم جمعیت بالا و رواج کودک‌همسری مورد مطالعه قرار نگرفته و نیاز است در این استان نیز مطالعاتی از این دست انجام شود؛ سوم، این که بیشتر مطالعات گذشته از منظر بیرونی و سیاست‌محور به موضوع نگریسته‌اند و از مشارکت فعال گروه‌های هدف غفلت کرده‌اند. بر اساس این سه خلأ اصلی، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد کیفی و بهره‌گیری از نظریه زمینه‌ای، می‌کوشد تا با تکیه بر روایت‌های شخصی و تفسیری زنان لرستانی، تصویری واقع‌گرایانه از علل، زمینه‌ها، موانع، راهبردها و پیامدهای کودک‌همسری ارائه دهد.

۴. روش‌شناسی

روش مورد استفاده در این تحقیق، روش کیفی است. با توجه به سؤالات پژوهش، از بین روش‌های طرح پژوهش کیفی، از روش نظریه زمینه‌ای و از بین رویکردهای مختلف نظریه زمینه‌ای، از رویکرد اشتراوس و کربین (۱۹۶۷)، برای دستیابی به دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان در مورد علل، زمینه‌ها، مداخله‌گرها، راهبردها و پیامدهای آن استفاده شد.

1. Erulkar

2. Ueyama & Yamauchi

3. Emic

پژوهش حاضر در بین کودک‌همسران لرستانی انجام شد که در سن کمتر از ۱۸ سال ازدواج کرده بودند. دلیل انتخاب این افراد آن بود که بر اساس نظریه‌های متعدد (از جمله برآوردهای یونیسف که منتج از تعاریف کودک است)، هرگونه ازدواج رسمی و غیررسمی زیر سن ۱۸ سال کودک‌همسری و ازدواج کودک محسوب می‌شود (یونیسف، ۲۰۲۲). افراد مورد مطالعه از شهرهای الیگودرز، پل دختر، درود و خرم‌آباد بودند که به محل مصاحبه به دلایل خاص (انجام امور بهداشتی) مراجعه می‌کردند و با یکی از محققان ارتباط مستمر داشتند.

مصاحبه با این افراد با جلب اعتماد و توافق بر رازداری و گمنامی انجام شد. نمونه‌گیری در گراند تئوری باید تا جایی ادامه یابد که محقق به اشباع نظری برسد؛ یعنی جایی که احساس می‌کند مصاحبه‌های جدید ابعاد تازه‌ای از مطالعه را برجسته نمی‌سازد (طالب‌پور: ۱۴۷، ۱۳۹۴). بنابراین مصاحبه با کودک‌همسران تا آنجا ادامه یافت که دیگر اطلاعات جدیدی راجع به یک مقوله یا گروهی از موردها افزوده نمی‌شد و درواقع با انجام مصاحبه‌های بیشتر، مقولات جدیدی به دست نمی‌آمد و داده‌ها تکراری می‌شدند. هرچند در نفر دوازدهم اشباع نظری حاصل شده بود، اما به منظور اطمینان بیشتر مصاحبه تا نفر پانزدهم ادامه یافت.

با توجه به آشنایی نسبی محققین با افراد مورد مطالعه، در طول مصاحبه چالش خاصی از منظر عدم اعتماد یا ترک مصاحبه در اواسط مصاحبه رخ نداد. تکنیک مورد استفاده، مصاحبه نیمه ساختارمند بود که هدف آن واکاوی عمیق و شناخت و تحلیل مؤلفه‌های پدیده کودک‌همسری بود. به منظور دستیابی به صحت و اعتبار مطالعه، معیارهای اعتبارپذیری و اعتمادپذیری مورد توجه و استفاده قرار گرفت (لینکلن و گوبا، ۱۹۸۵). با تأکید بر انتخاب بستر مناسب، همسوسازی داده‌های حاصل از نتایج مصاحبه، پژوهش‌های انجام شده و نظرات مشارکت‌کنندگان و همچنین مشارکت و تعامل نزدیک و مستمر و درگیر نمودن مشارکت‌کنندگان در امر تفسیر، مراجعه مجدد به آنان و نیز مشخص نمودن هرچه واضح‌تر مراحل و چگونگی فرایندها به منظور سهولت در بررسی و درک آن توسط دیگران به این مهم پرداخته شد تا اعتبار و صحت مطالعه حاصل گردد. لذا بر مبنای مطالعات تکنیک تحلیلی، چندین بار به متن مصاحبه‌های انجام شده و داده‌های خام مراجعه و با فرایند رفت و برگشتی سعی شد ساخت نظریه با داده‌های خام آن مورد ارزیابی قرار گیرد. این فرایند هم در مرحله مفهوم‌سازی و مقولات و هم در مرحله نظریه‌سازی و به دست آوردن مقوله

هسته مورد توجه و استفاده قرار گرفت. به طور کلی، در این تحقیق تلاش شد تا ضمن ارائه نتایج به افراد مورد مطالعه، حداکثر اطمینان از تطابق یافته‌ها با نظرات و دریافت‌های افراد مورد مطالعه به دست آید. رعایت احترام و ایجاد اعتماد با مصاحبه‌شوندگان، محرمانه بودن اطلاعات آن‌ها و اطمینان از عدم سوگیری در تحلیل مصاحبه‌های ایشان همراه با بازگشت نتایج تحلیل مضمون مصاحبه‌شوندگان برای تأیید مضامین، ملاحظات اخلاقی‌ای بود که در این پژوهش مدنظر قرار گرفت. علی‌رغم استفاده دقیق از معیارهای اعتبارپذیری و اعتمادپذیری، با عنایت به تعداد افراد مورد مطالعه و همچنین استفاده از روش کیفی بدیهی است که امکان تعمیم داده‌های تحقیق به سایر جوامع وجود ندارد.

تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در این تحلیل، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، پیامدها و استراتژی‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند. با عنایت به دقت بیشتر روش‌های کدگذاری دستی و همچنین اتکای نهایی این نرم‌افزارها بر استنباط شخصی تحلیل‌گر، محققان از شیوه کدگذاری دستی استفاده نمودند و از نرم‌افزارهای روش‌های کیفی به منظور تحلیل نتایج تحقیق استفاده نشد.

۵. یافته‌ها

ویژگی جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان با اسامی مستعار در قالب جدول شماره ۱ ارائه شده است. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، ۱۵ نفر مشارکت‌کننده در پژوهش در بازه سنی بین ۱۵ تا ۲۲ سال قرار داشتند که در طیف سنی ۱۳ تا ۱۷ سال ازدواج کرده بودند. همچنین، ۱۰ نفر دارای مدرک تحصیلی سیکل (دوره راهنمایی)، یک نفر دوره ابتدایی، سه نفر دیپلم و یک نفر دانشجو بودند. بازه سنی همسر نیز در طیف ۲۰ تا ۲۸ سال بود. از مجموع ۱۵ نفر مشارکت‌کننده، ۴ نفر بدون فرزند، ۷ نفر دارای یک فرزند، ۳ نفر دارای دو فرزند و تنها یک نفر دارای سه فرزند بودند. ۸ نفر از کودکان همسران در سن زیر ۱۷ سال مادر شده‌اند و ۳ نفر دیگر هم در سن ۱۷ سالگی تجربه مادرشدن را پیدا کرده بودند. علاوه بر این، میانگین سنی ازدواج ۱۵ سال و میانگین سن اولین بارداری ۱۶ سال بوده است. با عنایت به این آمار توصیفی و با توجه به وضعیت کودک همسران مورد مطالعه در تحلیل کلی علل و پیامدهای این پدیده می‌توان از عواملی همچون فقر اقتصادی، فقر فرهنگی، فشار اجتماعی، پدرسالاری، خشونت علیه زنان و... یاد کرد که هر کدام نقش بارزی در بروز پدیده مورد مطالعه دارند.

جدول شماره ۱: مختصات جمعیتی مشارکت‌کنندگان

سن اولین بارداری	شغل همسر	تعداد فرزند	تحصیلات	شغل	سن ازدواج	سن فعلی همسر	سن فعلی	مشارکت‌کننده
۱۷	آزاد	۱	سیکل	خانه‌دار	۱۷	۲۶	۱۹	زهرا
۱۶	باغدار	۱	سیکل	خانه‌دار	۱۳	۲۵	۱۷	فاطمیما
۱۷	باغدار	۳	سیکل	خیاط	۱۶	۲۸	۲۲	افسانه
۱۶	باغدار	۱	سیکل	خانه‌دار	۱۵	۲۲	۱۸	فاطمه
۱۶	نظامی	۲	سیکل	خانه‌دار	۱۴	۲۴	۲۰	مهشید
-	مغازه‌دار	۰	سیکل	آرایشگر	۱۷	۲۰	۱۹	راضیه
-	آزاد	۰	ابتدایی	خانه‌دار	۱۳	۲۲	۱۵	شیمیا
۱۸	راننده	۱	سیکل	خانه‌دار	۱۶	۲۵	۱۹	مریم
۱۸	مسئول فروش	۲	دیپلم	خیاط	۱۷	۲۵	۲۲	اسماء
۱۸	معلم	۱	دانشجو	دانشجو	۱۶	۲۸	۲۱	الهام
-	دامدار	۰	سیکل	خانه‌دار	۱۴	۲۲	۱۷	هانیه
۱۷	مغازه‌دار	۲	سیکل	خانه‌دار	۱۵	۲۷	۲۲	عاطفه
-	کارگر	۰	سیکل	خانه‌دار	۱۷	۲۵	۲۰	سهیلا
۱۷	راننده	۱	دیپلم	منشی	۱۶	۲۲	۱۹	سارا
۱۷	پستی	۱	دیپلم	منشی	۱۷	۲۴	۲۲	نرگس

هرچند این موارد به‌طورکلی در قالب مدل پارادایمی تحقیق مورد توجه قرار گرفته است، اما مردسالاری نقش عمده‌ای در بروز و ادامه پدیده کودک همسری دارد و همچنین با رسمی نمودن خشونت علیه زنان به افزایش خشونت علیه کودک همسران دامن می‌زند و لازم است آموزش‌هایی در این زمینه به جامعه هدف داده شود (طالب‌پور و کریمی‌فر، ۱۳۹۸: ۱۵۸).

۵-۱. شرایط علی

خاستگاه اجتماعی و شرایط بغرنج اقتصادی، شرایط علی بودند که در افراد مورد مطالعه منجر به شکل‌گیری پدیده کودک همسری شده‌اند. از منظر تئوریک، این بخش با نظریه منابع و نظریه جامعه‌پذیری جنسیتی قابل بررسی و تشریح است. همچنین، این شرایط در

مطالعات سلحشور و حبیب پورگتابی (۱۴۰۱)، حاجیلو و همکاران (۱۴۰۰) و نظام اسلامی (۱۳۹۹) در پیشینه داخلی و یافته‌های پینستوپائل (۲۰۱۹)، تیلور و همکاران (۲۰۱۹) و تای و همکاران (۲۰۱۹) در پیشینه خارجی ذکر شده بود.

خاستگاه اجتماعی: وقتی که شرایط خانوادگی از نظر فرهنگی و اجتماعی مناسب نباشد، طبعاً کودک برای فرار از وضع موجود چاره‌ای جز ازدواج زودهنگام نمی‌یابد. سهیلا ۲۰ ساله می‌گوید:

«من در خانواده‌ای فقیر به دنیا آمدم و پدر و مادرم دائماً باهم در حال دعوا بودند. خانواده‌ای پُرجمعیت با پدری معتاد و از نظر فرهنگی وضعیتی نامناسب داشتیم. رفتن به مسافرت و سینما برای ما آرزویی محال شده بود. با آمدن اولین خواستگار، احساس می‌کردم زمان رسیدن به همه آمال و آرزوهایم فرارسیده است و بلافاصله جواب مثبت دادم».

شرایط بغرنج مالی: نگاهی به وضعیت افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد شرایط اقتصادی و اوضاع مالی نقش تعیین‌کننده‌ای در تصمیم‌گیری‌های آن‌ها مخصوصاً تصمیم برای مهم‌ترین بخش زندگی یعنی ازدواج دارد. زمانی که فردی از نظر مالی در تنگنا قرار می‌گیرد، به دنبال اولین راه برای خروج از وضعیتی است که در آن قرار دارد. فاطیما ۱۷ ساله می‌گوید:

«پدرم دامدار بود و برای دیگران کار می‌کرد. زندگی مان خیلی وضعیت مالی بدی داشت، مادرم همیشه غم می‌زد و پدرم را دعوا می‌کرد. برای خرید مایحتاج زندگی همیشه به کمک اقوام محتاج بودیم؛ تا این‌که عموم که وضع اقتصادی بهتری داشت برای پسرش به خواستگاریم آمد و پدرم بلافاصله قبول کرد و من در سن ۱۳ سالگی وارد زندگی مشترک شدم».

۲-۵. شرایط زمینه‌ای

مردسالاری، خشونت علیه زنان و نگاه جنسیتی به عنوان شرایط زمینه‌ای در بروز پدیده کودک‌همسری در افراد مورد مطالعه نقش داشتند. این قضیه با مفاهیم حساس در نظریه منابع و همچنین رویکرد فمینیستی قابل توضیح است. علاوه بر این، این شرایط در مطالعات احمدی (۱۳۹۶)، خواجهی (۱۳۹۸) و همتی (۱۳۹۸) در پیشینه داخلی و یافته‌های سف و همکاران (۲۰۲۰)، سگال و همکاران (۲۰۱۵) و ارولکار (۲۰۱۳) در پیشینه خارجی ذکر شده بود.

مردسالاری: مردسالاری تفکری است که زن را به عنوان جنس دوم در نظر می‌گیرد. کودک‌همسری می‌تواند هم علت و هم معلول مردسالاری باشد، در چنین فرهنگی، تصمیمات بدون مشورت با فرد گرفته می‌شود و زن منفعلانه تصمیمات را می‌پذیرد (کال، ۲۰۱۵).

در این زمینه هانیه ۱۷ ساله می‌گوید:

«خانواده همسرم با توجه به تفکرات خاصی که دارند، به من به عنوان یک کالا نگاه می‌کنند. اصلاً ارزشی برای من به عنوان عروشان قائل نیستند، آن‌ها کلاً برای جنس مؤنث ارزش قائل نیستند. از نگاه آن‌ها فقط مردان حق اظهارنظر و تصمیم‌گیری دارند و برای زنان چنین حقی را قائل نیستند».

آمال و آرزوها: مطابق با نظر اینگلهارت، احساس خشنودی و رضایت از زندگی مشترک بازتابی است از هماهنگی بین آرزوها و شرایط محیطی موجود. یکی از پیامدهای نرسیدن به آرزوهای متصورشده در فرد، حس نارضایتی و ناامیدی برای ادامه زندگی دارند. شیما ۱۵ ساله می‌گوید:

«من همیشه آرزو داشتم شوهرم درکم کند، قدر زحماتم را بداند. با سه بچه قدونیم قد، اعصاب برابم باقی نمانده؛ اما او هیچ وقت قدردان نیست و همیشه شاکی است. چی فکر می‌کردم و چی شد! قبل از ازدواج برای خودم تصویری داشتم که اگر متأهل شوم چه کار کنم و چطور باشم اما الآن ...».

خشونت: بر اساس تعاریف موجود، خشونت خانگی از توهین و فحاشی تا آسیب فیزیکی و روحی را دربرمی‌گیرد و در چنین شرایطی فضای خانه به محیطی ناامن و غیرایمن برای زن تبدیل و آرامش از خانواده سلب می‌شود و کودکان و زنان در این شرایط به دنبال مأمنی برای آرامش هستند.

سارا ۱۹ ساله می‌گوید:

«همسرم شگاک است و همیشه سر موضوعات کوچک با من دعوا می‌کند و مرا زیر مشت و لگد قرار می‌دهد. از همان اوایل این اخلاق را داشت، اما من فکر نمی‌کردم تا حد کتک‌کاری و زدن من باشد! یک بار آن قدر مرا کتک زد که بدنم کبود و سیاه شده بود، به خانه پدرم رفتم اما با پدرمیانی بزرگ‌ترها باز مجبور به بازگشت شدم».

۳-۵. شرایط مداخله‌گر

ترس از ترشیدگی و تصمیم‌گیری بر اساس جبر محیطی و سنت‌ها، از شرایط مداخله‌ای بودند که در کودک‌همسری افراد مورد مطالعه تحقیق نقش داشتند. چنین شرایطی با نظریات بارتز و نای از یک سو و نظریه منابع از سوی دیگر قابلیت تشریح دارد. همچنین این شرایط در مطالعات نظام اسلامی (۱۳۹۹)، خضری و همکاران (۱۴۰۰) و حاجیلو و همکاران (۱۴۰۰) در پیشینه داخلی و یافته‌های ارولکار (۲۰۱۳)، سف و همکاران (۲۰۲۰) و نای و همکاران (۲۰۱۹) در پیشینه خارجی ذکر شده بود.

محرومیت: ازدواج در سن پایین تأثیر زیادی بر انواع محرومیت در فرد دارد؛ از جمله محرومیت از تحصیل، محرومیت عاطفی و محرومیت از تصمیم‌گیری راجع به مهم‌ترین مسائل زندگی. این منع‌شدن‌ها و محرومیت‌ها، به مرور فرد را دچار یأس و ناامیدی و دل‌سردی از زندگی می‌کنند. شیما می‌گوید:

«من فقط ۱۳ ساله بودم که به خاطر علاقه زیادی که به علی پیدا کرده بودم، به خانواده‌ام گفتم می‌خواهم ازدواج کنم و درسم را ادامه نمی‌دهم. وقتی وارد زندگی مشترک شدم، به خاطر سن کم و تجربه اندکی که داشتم در هیچ تصمیمی مشارکت نداشتم و همسرم برای همه کارها با مادرش مشورت می‌کرد. من از همه حقوق محروم شده بودم! الآن بعد از گذشت دو سال همچنان تصمیمات مهم زندگی را مادرشوهرم می‌گیرد و من هم می‌پذیرم چون در صورت مخالفت جنگ و دعوا پیش می‌آید».

شرایط محیطی و سنت‌ها: در فرهنگ‌های سنتی، ارزش‌ها و هنجارها مورد احترام خاصی هستند. شرایط محیطی سبب می‌شود انسان‌ها با فرهنگی خاص مطابق با آن محیط پرورش یابند و طبق آن عمل کنند و هرگاه بخواهند خارج از عرف تصمیمی بگیرند، انگشت‌نمایی شوند و همه به آن‌ها به دید فردی هنجارشکن نگاه می‌کنند. زهرا می‌گوید:

«من ۱۷ ساله بودم و در روستا زندگی می‌کردم. با توجه به باورهای غلط روستایی و این‌که اکثر دخترهای روستایمان و دخترهای فامیل ازدواج کرده بودند، از نظر بقیه و حتی خانواده خودم از سن ازدواجم گذشته بود. همه می‌گفتند زودتر شوهر کن وگرنه مثل دختر فلان فامیل که سنش بالا رفته و خواستگار ندارد، تو هم خانه‌نشین می‌شوی. من هم که حرف‌های دیگران برابم مهم بود، حالتی از یأس و ناامیدی وجودم را فراگرفته بود و همچنین تمام خوشبختی و آرامش را در ازدواج می‌دیدم، قبول کردم».

۴-۵. راهبردها (استراتژی‌ها)

استراتژی‌ها و راهبردهایی که کودک‌همسران در زندگی خود اتخاذ می‌کنند، شامل خشونت علیه فرزندان، اقدام به خودکشی و حتی خیانت است که در یک کلام می‌توان گفت هدف، جایگزین‌یابی و مقصربیایی است. این امر با نظریه رشد روانی اریکسون و همچنین رویکرد فمینیستی توضیح داده می‌شود. در چنین شرایطی، افرادی که در معرض ازدواج زودرس قرار گرفته‌اند، میل بیشتری به رفتارهای جمعی از خود نشان می‌دهند. این شرایط در مطالعات همتی (۱۳۹۸)، اسدپور (۱۳۹۹) و احمدی (۱۳۹۶) در پیشینه داخلی و یافته‌های سگال و همکاران (۲۰۱۵)، زکی و هاج (۲۰۱۵) در پیشینه خارجی ذکر شده بود.

خشونت علیه فرزندان: سرکوب شدید ناشی از کودک‌همسری، برخی اوقات خود را در قالب خشونت شدید علیه فرزندان نشان می‌دهد. سهیلا ۲۰ ساله می‌گوید:

«پس از دعوایی که با همسر داشتم، بعد از اینکه همسر از خانه بیرون رفت چنان برافروخته شدم که دخترم را به خاطر شیطنت‌های کودکانه کتک زدم! آن قدر کتک زدم که راهی بیمارستان شد».

اقدام به خودکشی: ناتوانی در پاسخ مناسب به مشاجرات خانوادگی، کودک‌همسران را به فکر اقدام به خودکشی می‌اندازد و برخی از اوقات ممکن است اقدام به خودکشی منجر به خودکشی شد. هانیه ۱۷ ساله می‌گوید:

«مشاجره با خانواده همسر و مادرشوهرم باعث شد با خوردن ۲۰ قرص اقدام به خودکشی بکنم و دو روز در کما بودم تا نجات یافتم».

۵-۵. پیامدها

کودک‌همسری در نزد کودک‌همسران منجر به پیامدهایی از جمله انواع آسیب‌های روحی و جسمی، کودک‌مادری و رفتارهای نامتعارف زناشویی می‌شود. این امر نیز می‌تواند با نظریه رشد روانی اریکسون و نظریه بارتز و نای توضیح داده شود. در چنین شرایطی کودک‌همسران میل بیشتری به سوءرفتار نسبت به فرزندان از خود نشان می‌دهند. این شرایط در مطالعات همتی (۱۳۹۸)، اسدپور (۱۳۹۹) و احمدی (۱۳۹۶) و نظام‌اسلامی (۱۳۹۹) در پیشینه داخلی و یافته‌های سگال و همکاران (۲۰۱۵)، زکی و هاج (۲۰۱۵) و ارولکار (۲۰۱۳) در پیشینه خارجی ذکر شده بود.

گوشه‌گیری و انزوا: بسیاری از کودکان همسران بعد از ازدواج به واسطه دوری از خانواده و محل زندگی قبل و یا مخالفت همسرشان و همچنین مشغله‌های زندگی مشترک، با دوستان و آشنایان قطع ارتباط می‌کنند و همین باعث انزوا و گوشه‌گیری آن‌ها می‌شود. برخی هم کلاً با خانواده خود قطع ارتباط می‌کنند. نرگس ۲۲ ساله می‌گوید:

«بعد از ازدوایم در سن ۱۵ سالگی، همسرم مرا از ارتباط با دوستانم منع کرد و حتی با فامیل و آشنا هم فقط در حد حضور خودش ارتباط داشت. با توجه به این‌که من دختری برون‌گرا و اجتماعی و بسیار با روابط بالا بودم، این مسئله برایم خیلی سخت و بسیار آزاردهنده بود؛ اما به خاطر حفظ زندگی‌ام چاره‌ای جز پذیرش آن نداشتم. درنهایت، کار به جایی کشید که بعد از دو سال اکنون دچار افسردگی حاد شده‌ام و تحت درمان هستم.»

نارضایتی از زندگی و رفتارهای نامتعارف زن‌اشویی: هنگامی‌که زوجها از زندگی‌شان ناراضی‌اند، کم‌کم زمینه برای به‌وجودآمدن تنش‌های بیشتر فراهم می‌شود. رفتارهای نامتعارف باعث دورشدن بیشتر زوجها از هم می‌شود تا جایی که منجر به طلاق عاطفی می‌شود.

در این زمینه هانیه ۱۷ ساله می‌گوید:

«من در سن ۱۴ سالگی به اجبار پدرم که کشاورزی روزمزد بود و از عهده مخارجمان برنمی‌آمد، ازدواج کردم. از همان ابتدا از شوهرم خوشم نمی‌آمد، اما چاره‌ای جز زندگی با او نداشتم. وقتی باهم زیر یک سقف رفتیم و شوهرم متوجه بی‌علاقگی من به خود شد، کتک‌کاری‌ها شروع شد و به بهانه‌های مختلف مرا کتک می‌زد. وقتی به خانه پدرم می‌رفتم و زبان به گلایه می‌گشودم، مادرم می‌گفت همه زندگی‌ها همین است، من و پدرت هم اوایل همین جوری بودیم، برگرد سر خانه و زندگی‌ات، کم‌کم خوب می‌شوی و علاقه‌مند می‌شوی و من درنهایت با وساطت خانواده‌ها باز برمی‌گشتم و چاره‌ای جز تحمل نداشتم.»

عدم تفاهم در زندگی: تفاهم از نظر روانشناسی، توانایی تحمل تفاوت‌هاست. وقتی دختری در سن بسیار کم ازدواج می‌کند، قطعاً درکی از تفاوت ندارد و تصورش از زندگی مشترک این است که در همه زمینه‌ها مانند هم فکر کنند و باهم همسو باشند. اما واقعیت چیز دیگری است و انسان‌ها فارغ از جنسیت، از نظر بقیه موارد هم باهم اختلاف‌نظرهای فراوانی دارند. چنانچه نتوانند این مسئله را درک کنند، طبیعتاً سرآغازی می‌شود برای اختلافات بزرگ‌تر.

اله‌ام ۲۱ ساله در این مورد می‌گوید:

«اوایل ازدواجمان خیلی آرمانی به این قضیه نگاه می‌کردم و با کوچک‌ترین مخالفت همسرم قهر می‌کردم و به او می‌گفتم می‌خواهم جدا شوم، ما باهم تفاهم نداریم. اختلاف سلیقه‌های ما بسیار زیاد بود، اما با گذشت زمان و با به دنیا آمدن دخترم، کم‌کم متوجه این نکته شدم که باید تفاوت‌ها را دید و پذیرفت و چون به همسرم علاقه دارم، تمام تلاشم را در جهت بهبود روابط می‌کنم».

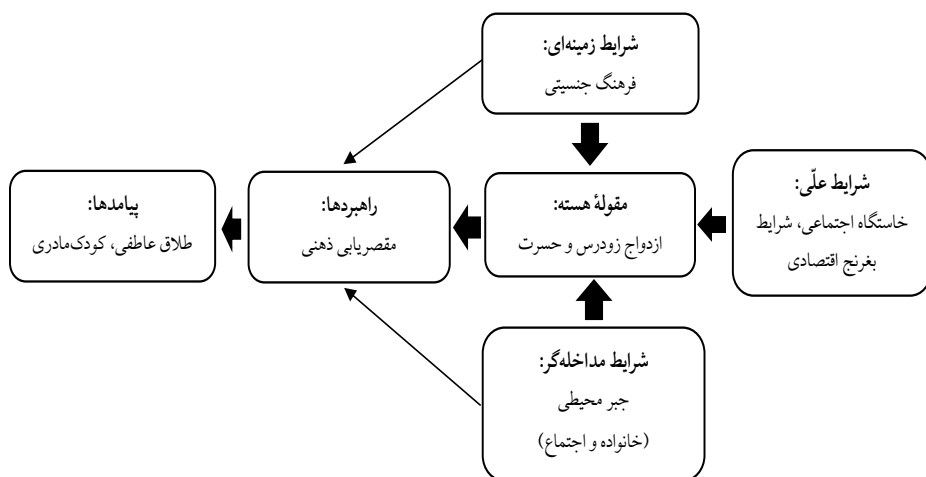
موارد فوق‌الذکر شامل شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای و همچنین راهبردها و پیامدهای کودک‌همسری در ادامه و در قالب جدول شماره ۲ آمده است.

جدول شماره ۲: کدهای باز و مقولات فرعی و اصلی تحقیق

ابعاد در مدل پارادایمی	مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای باز
شرایط علی	خاستگاه اجتماعی	محیط تنش‌زا	وضعیت فرهنگی، تحصیلات زوجین، دلیل ازدواج
	شرایط بفرنج اقتصادی	کم‌شدن نان‌خور	شغل پدر، درآمد پدر، شغل همسر، درآمد همسر
شرایط زمینه‌ای	فرهنگ جنسیتی کودک‌همسرانه	خشونت علیه زنان	اخلاق تند، کتک‌کاری، فحاشی
		مردسالاری	نگاه بالاتر مرد به زن، عدم تصمیم‌گیری‌های مشارکتی، عدم استقلال زن
		آمال و آرزوها	تفاوت ارزشی بین دختر و پسر، تعریف از همسر خوب بودن، مادر خوب بودن، بالاترین آرزو
شرایط مداخله‌گر	محیط خانواده و اجتماع	جبر محیطی و سنت‌ها	محیط کوچک و سنتی
		محرومیت	محرومیت از تحصیل، محرومیت عاطفی، محرومیت مالی، کم‌شدن ارتباطات دوستانه
		ترس از ترشیدگی	باورهای غلط، چشم‌وهم‌چشمی
راهبردها	مقصریابی ذهنی	اقدام به خودکشی	راضی شدن به مرگ، اقدام به خودکشی
		خشونت علیه کودکان	آزار کودکان، استفاده از مکانیسم مقصریابی
		خیانت	انتقام از خانواده، انتقام از جامعه

پیامدها	طلاق عاطفی	گوشه‌گیری و انزوا	عدم ارتباط با دوستان، قطع روابط خانوادگی، افسردگی
		نارضایتی از زندگی و رفتارهای نامتعارف زناشویی	کتک‌کاری و درگیری فیزیکی، جدال زناشویی، دعوای همیشگی
	کودک‌مادری	عدم تفاهم در زندگی مشترک	نارضایتی از روابط جنسی، عدم درک درست از همدیگر، عدم شناخت از هم
		بیماری‌های جنسی	افزایش روسپیگری، سکس‌چت، فرزندان نامشروع و سقط جنین

با عنایت به شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر که در بروز کودک‌همسری دخیل بودند و با توجه به استراتژی‌ها و پیامدهای کودک‌همسری، مدل پارادایمی تحقیق در قالب شکل شماره ۱ آمده است.

شکل شماره ۱: مدل پارادایمی تحقیق

۶. بحث و نتیجه‌گیری

پدیده کودک‌همسری یکی از معضلات دیرپای اجتماعی در جوامع در حال توسعه به شمار می‌رود که اگرچه در دهه‌های اخیر با رشد شهرنشینی، گسترش تحصیلات و تغییرات فرهنگی تا حدی کم‌رنگ‌تر شده، اما همچنان در بسیاری از مناطق محروم و سنت‌زده، از جمله استان لرستان، تداوم دارد. این پدیده، برخلاف ظاهر ساده‌انگارانه‌اش، واجد ابعاد پیچیده‌ای است که ریشه در ساختارهای نابرابر اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و جنسیتی دارد.

این پدیده، اغلب در سنینی رخ می‌دهد که فرد در مرحله گذار از کودکی به نوجوانی قرار دارد و هنوز به بلوغ کامل فکری، عاطفی، عقلانی و ثبات نرسیده است و به همین دلیل، توان تصمیم‌گیری صحیح در مورد یکی از مهم‌ترین مسائل زندگی، یعنی ازدواج، وجود ندارد. یافته‌های پژوهش حاضر، با اتکا به نظریه زمینه‌ای و مصاحبه با ۱۵ کودک‌همسر در لرستان، نشان داد که ازدواج در سنین پایین غالباً محصول انتخاب آگاهانه و آزادانه فرد نیست، بلکه برآیند فشارهای بیرونی همچون فقر اقتصادی، ساختار مردسالار، هنجارهای فرهنگی محافظه‌کارانه، خشونت نهادینه‌شده علیه زنان و ترس از انزوای اجتماعی است.

از منظر نظری، یافته‌ها با چهارچوب مفهومی کلیدی تفسیر شده‌اند: در چهارچوب نظریه مبادله هومنز، می‌توان تصمیم خانواده‌ها برای ازدواج زود هنگام دخترانشان را نوعی «کنش عقلانی درون‌سازمانی» تلقی کرد که هدف آن، به حداکثر رساندن منافع و پاداش اجتماعی، اقتصادی یا فرهنگی در بافتی است که فرصت‌های پیشرفت محدود است (ریترز، ۱۳۹۳). خانواده‌هایی که نگران مجرد قطعی فرزندانشان، کاهش محبوبیت آنان با افزایش سن، یا فشارهای اجتماعی و فرهنگی هستند، ترجیح می‌دهند آنان را در سنین پایین‌تر و به‌زعم خود در «فرصتی مناسب‌تر» به ازدواج درآورند (طالب‌پور و بیرانوند، ۱۴۰۱). از منظر فمینیسم نیز خانواده، به‌ویژه در بافت‌های سنتی، جایگاه بازتولید نابرابری جنسیتی است که در آن، زنان و دختران همواره نقش فرودست‌تری ایفا کرده‌اند. خشونت خانگی، به‌ویژه علیه کودک‌همسران، یکی از جلوه‌های ملموس این نابرابری است (چاقنز، ۱۳۹۴). این بخش از نظریات فمینیست‌ها با یافته‌های تحقیق مبنی بر اعمال خشونت از طرف مردان چه خشونت کلامی و چه خشونت فیزیکی و جسمانی تطابق دارد و متأسفانه اکثر زنان قربانی خشونت، به خاطر حفظ آبرو و یا حفظ زندگی‌شان به دلیل وجود فرزند یا فرزندان در این باره سکوت کرده و دم نمی‌زنند.

بر اساس نظریه رشد روانی-اجتماعی اریکسون، عبور زودهنگام از مراحل رشد، بدون آمادگی ذهنی و عاطفی لازم، منجر به بحران هویت، احساس بی‌کفایتی، انزوا، افسردگی و نارضایتی عمیق از زندگی می‌شود (استیونز، ۲۰۰۸). مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، با نگاهی حسرت‌آمیز به گذشته، از فرصت‌های ازدست‌رفته، قطع تحصیل، ازدواج اجباری و آرزوهای بر بادرفته سخن گفتند. بسیاری از آنان به روشنی اظهار داشتند که اگر بازگشت به گذشته ممکن بود، هرگز این مسیر را انتخاب نمی‌کردند.

از دیدگاه نظریه مدرنیزاسیون نیز افزایش تحصیلات، شهرنشینی، اشتغال زنان و دسترسی به فرصت‌های برابر، موجب تأخیر در سن ازدواج می‌شود و افراد دیرتر تمایل به ازدواج پیدا می‌کنند. مدرنیزاسیون فرایندی است که طی آن جامعه مدرن و پیشرفته به دلیل این که کنترل‌های اجتماعی کمتری در آن وجود دارد، ازدواج‌های با تأخیر بیشتری در آن صورت می‌گیرد (عمرانی‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۰). این بخش از نظریه مدرنیزاسیون با یافته‌های پژوهش مبنی بر تحصیلات کم مصاحبه‌شوندگان و ازدواج زودرس آن‌ها منطبق است. در مناطقی که شاخص‌های مدرنیزاسیون پایین‌تر است، از جمله در برخی مناطق لرستان، هنوز الگوهای سنتی بر زندگی خانوادگی و زناشویی غلبه دارند و همین مسئله به تداوم کودک‌همسری دامن می‌زند.

با عنایت به نظریه‌های فوق و استفاده از روش نظریه زمینه‌ای که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت، یافته‌ها نشان داد با دید تک‌بعدی و یک‌جانبه نمی‌توان به این قضیه نگاه کرد، بلکه دلایل متعددی در پیدایش آن در استان لرستان نقش دارند؛ دلایلی همچون باورهای سنتی و جبر محیطی، باورهای قومی و مذهبی، چشم‌وهم‌چشمی، مردسالاری و نگاه جنسیتی به زن، بلوغ زودرس دختران، اجبار در تصمیم‌گیری برای ازدواج، حمایت خانواده‌ها و بزرگ‌ترها و بی‌توجهی به خواسته‌ها و علایق فرزندان، رودربایستی با بزرگ‌ترها و اقوام و تصورات غلطی مبتنی بر ازدواج زودهنگام.

بر اساس یافته‌ها، بخش عمده‌ای از تصمیم برای کودک‌همسری و ازدواج زودرس مربوط به جبر محیطی و سنتی استان و رسوم محلی مبنی بر ازدواج در سنین پایین است. به همین دلیل خانواده‌ها با باور به این که در سنین بالاتر امکان ازدواج بهتر فراهم نمی‌شود، فرزندان خود را ترغیب به ازدواج زودهنگام می‌کنند که این باور با یافته‌های سلحشور و حبیب‌پورگتابی (۱۴۰۱)، شریفی (۱۳۹۷)، مقدادی و جوادی‌پور (۱۳۹۶) و افتخارزاده (۱۳۹۴) مطابقت دارد.

در کنار شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر از جمله فشار مالی، عدم تعهد، دخالت‌های خانواده‌ها و بی‌مسئولیتی زوجین، باعث به‌وجود آمدن شرایط سختی می‌شود که زمینه را برای پیامدهای بعدی فراهم می‌آورد. این پدیده منجر به کنش‌هایی مانند انزوا و گوشه‌گیری و تمایل به رفتار انحرافی و عدم تفاهم می‌شود. البته گاهی ممکن است شخص به ارتباطات منفی دیگری روی آورد و حتی به سمت استفاده از مواد مخدر و ارتباطات نامشروع کشیده شود. بدیهی است وقتی فرد به خواسته‌هایش نمی‌رسد، نوعی دل‌سردی و دل‌زدگی از زندگی برایش پدید می‌آید و حس نارضایتی، شکست، یأس و ناامیدی، پیری زودرس و نرسیدن به خواسته‌ها، همه وجودش را فرامی‌گیرد و برای فرار از وضعیت موجود ممکن است به خودکشی و رفتارهای انحرافی روی آورد. این بخش از یافته‌ها با پژوهش‌های سلحشور و حبیب پورگتابی (۱۴۰۱)، مقداری و جوادپور (۱۳۹۶) و افتخارزاده (۱۳۹۴) تطابق دارد.

یکی دیگر از پیامدهای ازدواج زود هنگام، محرومیت از تحصیل است. دخترانی که در سنین پایین ازدواج می‌کنند، به دلیل ترک درس و تحصیل، از نظر روانی به نوعی حس رنجوری دچار می‌شوند. پیامد این فرایند، مواجه شدن جامعه با مادرانی خواهد بود که خود منجر به تربیت فرزندان می‌شود که آینده کشور به دست آن‌هاست. حس عدم پیشرفت، ازدست رفتن فرصت‌های زندگی بهتر، حسرت و تباهی زندگی و نگاه به گذشته، از جمله محرومیت‌های دیگری است که مشخصاً با ازدواج در سنین پایین ارتباط دارد. کودک همسران در مصاحبه‌ها بیان کردند اگر به گذشته برگردند، هرگز این مسیر را پیش نمی‌گیرند و با حسرت و آه از آن یاد می‌کردند. این یافته‌ها با یافته‌های سلحشور و حبیب پورگتابی (۱۴۰۱) و نظام اسلامی (۱۳۹۹) تطابق دارد.

در پایان، با توجه به این‌که یکی از علل زمینه‌ای ازدواج زودرس و پدید آمدن حسرت کودکی در استان لرستان، فشارهای مالی و اقتصادی خانواده‌هاست، پیشنهاد می‌شود دولت سیاست‌های تبعیض‌زدایی و کاهش فاصله طبقاتی را در دستور کار خود قرار دهد تا خانواده‌ها به خاطر مسائل اقتصادی و فقر، دخترانشان را در کودکی به ازدواج زود هنگام مجبور نکنند. همچنین، سازمان‌های حمایتی مانند بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی می‌توانند در این زمینه حامیان خوبی برای خانواده‌های بی‌بضاعت باشند.

یکی از شرایط علی به‌وجود آورنده کودک‌همسری در محیط فرهنگی استان لرستان، فقر فرهنگی و بافت محیطی و سنتی این استان است که در این زمینه آموزش و پرورش و دستگاه‌های اجرایی می‌توانند در مورد رفع فقر فرهنگی و توانمندسازی دختران جوان از

طریق برنامه‌های انگیزشی و آموزش مهارت‌های لازم برای ارتقای سطح فرهنگی، کمک زیادی نمایند؛ ازجمله تقویت مهارت‌های زندگی و آموزش توانایی تصمیم‌گیری و حل مسئله، توانایی تفکر نقادانه و برخورد با مسائل مختلف زندگی و برقراری رابطه مؤثر با دیگران و افزایش خودآگاهی در بین دختران جوان. طبیعتاً وقتی افراد به خودآگاهی و افزایش مهارت‌های زندگی برسند، شرایط محیطی و سنت‌ها و محرومیت‌ها و امیال و آرزوهای آن‌ها به سمت شرایط بهتر و مثبت‌تری می‌رود و همین موجب کاهش ازدواج در سنین کودکی می‌شود.

خشونت، انزوا و گوشه‌گیری و همچنین افسردگی و بیماری‌های روانی، راهبردهایی هستند که کودک همسران برای رهایی از شرایط به وجود آمده دنبال می‌کنند که در این زمینه صداوسیما با نشان دادن خانواده‌های موفق به عنوان الگو و برنامه‌های مستند می‌تواند به سایر خانواده‌ها کمک زیادی کند. همچنین، آموزش و پرورش ضمن تقویت بنیه فرهنگی دانش‌آموزان و آشنایی آن‌ها با شیوه‌های زندگی بهتر و برنامه‌های مفرح و شادی‌بخش، می‌تواند از افسردگی و بیماری‌های روانی جلوگیری کند و روح امید و نشاط را در دل آن‌ها زنده نگه دارد.

منابع

- آستین فشان، پروانه (۱۳۹۸). بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی-جمعیتی مؤثر بر آن. (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- احمدی، کامیل (۱۳۹۶). طنین سکوت، پژوهش در باب ازدواج زودهنگام در ایران. تهران: شیرازه.
- اشتراوس، آنسلم و کریبن، جودیت (۱۳۹۰). اصول روش تحقیق کیفی، نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها (بیوک محمدی، مترجم). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اسدپور، عهدیه (۱۳۹۹). علل، زمینه‌ها و پیامدهای ازدواج دختران در دوران کودکی در خراسان رضوی. رساله دکتری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا.
- اعزازی، شهلا (۱۳۸۳). خشونت خانگی، زنان کتک خورده. تهران: سالی.
- افتخارزاده، سیده زهرا (۱۳۹۴). تجربه زیسته زنان در ازدواج زودهنگام. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۲(۳)، ۱۵۶-۱۰۸.
- چافتز، ژانت اس. (۱۳۹۴). درآمدی بر نظریه‌سازی و نظریه‌آزمایی در جامعه‌شناسی (اسفندیار غفاری نسب، مترجم) تهران: بهمن برنا.
- حاجیلو، فتانه، آقایاری، توکل و علی پورآبدار، فریده (۱۴۰۰). علل زمینه‌ساز کودک همسری (مطالعه موردی زنان دارای تجربه زیسته به مراکز بهداشتی شهر تبریز). زن و جامعه، ۱۳(۱۶)، ۱۶-۱۰۳.
- خضری، فرشید، بهنام‌جو، فاطمه و پروین، ستار (۱۴۰۰). کودکی‌های ازدست‌رفته و تجربه خشونت

- به مثابه سیمای زندگی: مطالعه ازدواج‌های زود هنگام زنان شهرستان بهار. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۶(۲۱)، ۱۷۳-۲۱۴
- خواجهوی، زیبا (۱۳۹۸). مطالعه پیامدهای اجتماعی، خانوادگی و روانی کودک‌همسری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیک.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۳). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر. (حسن ثلاثی، مترجم). تهران: علمی.
- سلحشور، عصمت و حبیب‌پورگتابی، کرم (۱۴۰۱). تحلیل جامعه‌شناختی نقش فقر در تجربه کودک‌همسری (مطالعه موردی: زنان شهر چابهار)، فصلنامه پژوهش مسائل اجتماعی ایران، ۲(۱۱)، ۳۱-۷۵.
- شریفی، شادی (۱۳۹۷). بررسی پدیده کودک‌همسری و رابطه آن با کودک‌آزاری. سومین همایش بین‌المللی فقه و حقوق. همدان.
- صفایی، سیدحسین و امامی، اسداله (۱۴۰۱). مختصر حقوق خانواده. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- طالب‌پور، اکبر (۱۳۹۴). تبیین جامعه‌شناختی گرایش به دست‌فروشی: پژوهشی کیفی (مطالعه موردی درباره مردان دست‌فروش بازار و مترو در شهر تهران). فصلنامه معرفت فرهنگی اجتماعی، ۶(۳)، ۱۴۱-۱۶۳.
- طالب‌پور، اکبر و کریمی‌فر، نرمین (۱۳۹۸). مطالعه تطبیقی خشونت علیه زنان در مناطق کردنشین ایران و عراق. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۷(۴)، ۱۳۱-۱۶۲.
- طالب‌پور، اکبر و بیرانوند، معصومه (۱۴۰۱). مطالعه کیفی پیامدهای تجرد قطعی دختران. مطالعات زن و خانواده، ۱۰(۱)، ۱۰-۳۵.
- عمرانی‌نژاد، رضیه، هاشم‌زهی، نوروز، خبیری، کاوه، ملانوروزی، کیوان و قدیمی، بهرام (۱۴۰۰). شناسایی عوامل اجتماعی، روانی و فیزیولوژیک مرتبط با ازدواج زودرس دختران در شهر قم: یک نظریه زمینه‌ای. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۹(۱)، ۴۵-۸۶.
- گرت، استفانی (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی جنسی. (کتابیون بقایی، مترجم). تهران: دیگر.
- لاجوردی، هاله (۱۳۷۶). ساختار قدرت در خانواده. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
- مقدادی، محمدمهدی و جوادپور، مریم (۱۳۹۶). تأثیر ازدواج زود هنگام بر سلامت جنسی کودکان و سازوکارهای مقابله با آن با تکیه بر مبانی و آموزه‌های فقه امامیه. فصلنامه حقوق پزشکی، ۱۱(۴۰)، ۳۱-۶۰.
- لایارد، هنری اوستن (۱۳۶۷). سفرنامه لایارد یا ماجراهای اولیه در ایران (مهراب امیری، مترجم). تهران: وحید.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵، ۲ اردیبهشت). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵. <https://amar.org.ir/statistical-information/statid/49997>
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۳، ۲۰ اسفند). آمارهای جمعیتی و اجتماعی. ازدواج و طلاق ثبت شده در کشور. <https://amar.org.ir/statistical-information/statid/21792>
- نظام اسلامی، نازنین زهرا (۱۳۹۹). شناسایی علل و پیامدهای پدیده کودک‌همسری در شهر بروجرد.

- پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی.
- همتی، رزا (۱۳۹۸). تجربه زیسته زنان در ازدواج زودهنگام در سیستان و بلوچستان و تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء.
 - هوشنگ مهدوی، عبدالرضا (۱۳۸۳). سه سال در آسیا؛ سفرنامه آرتور دوگوبینو. تهران: قطره.
 - Erikson, E.H. (1980). *Identity and The Life Cycle*, NewYork: Norton.
 - Erulkar A. (2013 May). Adolescence lost: the realities of child marriage. *J Adolesc Health*, 52(5):513-4.
 - Kahl, David H. (2015). "Analyzing Masculinist Movements: Responding to Antifeminism through Critical Communication Pedagogy". *Communication Teacher*. 29 (1): 21-26.
 - Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.
 - Nilsson, M. (2004). *The Paradox of Modernity: A Study of Girl Discrimination in Urban Punjab, India*. Center for East and South East Asian Studies, Lund University.
 - Schaefer, R. (1989). *Sociology*. NewYork: McGraw, Hill Book Co.
 - Seff, I., Williams, A., Hussain, F., Landis, D., Poulton, C., Falb, K., & Stark, L. (2020). Forced sex and early marriage: Understanding the linkages and norms in a humanitarian setting. *Violence against women*, 26(8), 787-802.
 - Segal-Engelchin, D., Huss, E. & Massry, N. (2015). The Experience of Early Marriage: Perspectives of Engaged and Married Muslim Women in Israel. *Journal of Adolescent Research*, 31(6), 725-749.
 - Stevens, Richard (2008). Erik H. Erikson: Explorer of Identity and the Life Cycle. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.
 - Tai, T.O., Yi, C.C., & Liu, C.H. (2019). Early marriage in Taiwan: E vidence from panel data. *Journal of Family*, 40(14), 1989-2014.
 - Taylor, A.Y., Murphy-Graham, E., VanHorm, J., Vaitla, B. Valle, A.D., & Cislagh, B. (2019). Child Marriages and Unions in Latin America: Understanding the Roles of Agency and Social Norms. *Journal of Adolescent Health*, 64(S45eS51).
 - Ueyama, M., & Yamauchi, F. (2009). Marriage behavior response to prime-age adult mortality: Evidence from Malawi. *Demography*, 46, 43-63.
 - Unicef (2007). Investing in women's rights to advance the rights of both women and children, World Children State Pub.
 - United Nations Population Fund. (2012). *Marrying too young: End child marriage*. New York, NY: Author.
 - Unicef. (2022). *Early Marriage and Child Spouses*. Florence, Italy: UNICEF.
 - Unicef. (2022). *Child marriage*". www.unicef.org

References in Persian

- Ahmadi, Kamil (2017). The echo of silence, research on early marriage in Iran. Tehran: Shirazeh Publications. [In Persian]
- Asadpour, Ahdieh (2010). Causes, contexts and consequences of girls' marriage during childhood in Khorasan Razavi. PhD thesis, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University. [In Persian]
- Astinfeshan, Parvaneh (2019). Studying the trends of changes in the age of marriage and the socio-demographic factors affecting it. (Master's thesis). University of Tehran. Faculty of Social Sciences. [In Persian]
- Chaffetz, Jeanette S. (2015). An Introduction to Theory Building and Theory Testing in Sociology (translated by Esfandiar Ghafari Nasab) Tehran: Bahman Borna Publications.
- Eftekharzadeh, Z. (2015). Lived Experiences of Female Victims of Child Marriage. Journal of Social Work Research, 2(3), 108-156. [In Persian]
- Ezazi, Shahla (2004). Domestic violence, battered women. Tehran: Sali Publications. [In Persian]
- Garrett, Stephanie (2001). Sociology of sex. Translated by Katayoun Baghaei. Tehran: Other publications. [In Persian]
- Hajilo, Fataneh; Aghayari, Tavakol & Alipourabdar, Farideh (2011). The Causes of Child Marriage. (A Case Study of Women with Experience in Tabriz Health Centers). Zan & Jame'e, 13(16), 16-103. [In Persian]
- Hemmati, Rosa (2019). Women's lived experience in early marriage in Sistan-Baluchestan and Tehran. (Master's thesis). Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University. [In Persian]
- Houshang Mahdavi, Abdolreza (2004). Three years in Asia; Arthur de Gobineau's travelogue. Tehran: Qatra Publishing. [In Persian]
- Khajavi, Ziba (2011). Studying the social, family and psychological consequences of child marriage. Master's thesis, Islamic Azad University, Electronics Branch. [In Persian]
- Khezri, Farshid; Behnamjoo, Fatemeh, Parvin, Sattar (2011). Lost Childhoods and the Experience of Violence as a Facet of Life: A Study of Early Marriages of Women in Bahar County. Journal of Social Work Research, 6(21), 173-214. [In Persian]
- Lajavardi, Haleh (2007). Power structure in the family. Master's thesis, University of Tehran: Faculty of Social Sciences. [In Persian]
- Layard, Austen Henry (1988) Layard's Travelogue or Early Adventures in Iran, translated by Mehrab Amiri, Vahid Publications. [In Persian]
- Meghdadi Mohammadmehdi, Javadpour Maryam (2017). Impact of Early Marriage on Children's Sexual Health and Mechanisms of Deal with It. MLJ 2017, 11(40),

- 31-60. [In Persian]
- Nezam Islami, Nazanin Zahra (2010). Identifying the causes and consequences of the phenomenon of child marriage in Borujerd. (Master's thesis) Grand Ayatollah Borujerdi University. [In Persian]
 - Omrani Nejad, R. Hashem zehi, N., Khabiri, K., Molla noruzy, K. and Ghadimi, B. (2021). Identifying social, psychological and physiological factors related to the early marriage of girls in Qom a grounded theory. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 19(1), 45-86. [In Persian]
 - Ritzer, George (2014). *Sociological theories in the contemporary era*. translated by Hassan Salasi. Tehran: Elmi. 16th edition. [In Persian]
 - Safaei, Seyed Hossein, Emami, Asadollah (2014). *Brief Family Law*, Mizan Legal Foundation Publications, 47th edition. [In Persian]
 - Salahshoor, Esmat & Habibpour Getabi, Karam (2022). Sociological Analysis of the Role of Poverty in the Child Marriage Experience (Case: Women in the City of Chabahar). *Research of deviance and social problems*, 2(1), 31-75. [In Persian]
 - Sharifi, Shadi (2018). Studying the phenomenon of child marriage and its relationship with child abuse. Third International Conference on Jurisprudence and Law. Hamedan. [In Persian]
 - Strauss, Anselm, Corbin, Judith (2011). *Principles of qualitative research method, grounded theory, procedures and methods*. (Translated by Buyuk Mohammadi). Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
 - Talebpour, Akbar (2015). The Sociological Explanation of Tendency towards Peddling: Qualitative Research (A case-study on the Peddler Men in Tehran Market and its Metro). *Ma'rifat-e Farhangi Ejtemai*, 6(3), 141-163. [In Persian]
 - Talebpour, A. & Karimifar, N. (2019). Comparative Study of Violence against woman in Kurdish Regions of Iran and Iraq. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 17(4), 131-162. [In Persian]
 - Talebpour, A. Beiranvand, M. (2022). Qualitative Study of the Consequences of Definite Celibacy in Girls. *Journal of Woman and Family Studies*, 10(1), 10-35. [In Persian]